

A Contribution to The Biography of Emine Semiye Letters Ms. Güzin

Süheyla Yüksel^{1,a,*}

¹ Department of Turkish Folklore, Faculty of Letters, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 28/04/2023

Accepted: 26/06/2023

ABSTRACT

It is possible to encounter the name of Emine Semiye in various studies conducted on the last periods of the Ottoman history, e.g., works on the Ottoman bureaucracy, Union and Progress Party, and Ottoman Democratic Party. The name of Emine Semiye, who contributed to education as a teacher in different periods, cities, and environments and participated in voluntary activities, particularly those on women's rights, is included in studies conducted in this regard. As she is the author of articles published in various newspapers and journals and literary works, Emine Semiye draws the interest of the literary world and the press. The letters written by Emine Semiye, who lived an extraordinary life considering the period in which she lived, have been significant documents to shed light on her biography and ideas. "Letters to Ms. Guzin", which is also the subject of this article, was published in *Yarin* (Tomorrow) journal. It is understood that these letters were not seen in independent works written on Emine Semiye. Her "Letters to Ms. Guzin" was published between October-December 1921. These letters are also important in that they were sent from Istanbul, which was occupied then, to Anatolia, where there was a national struggle for independence. In this paper, Emine Semiye's Letters have been examined under 7 headings, excluding "Introduction" and "Conclusion". These headings are: "The Journal Where the Letters Were Published, *Yarin*", "Emine Semiye's Letters and Articles Published in *Yarin*", "Ms. Guzin, the Addressee of the Letters", "The Contribution of the Letters to the Biography of Emine Semiye", "Letters to Ms. Guzin in Terms of Reflecting Emine Semiye's Intellectual World", and "Apostille". In this study, Emine Semiye's biography and intellectual world have not been rewritten. Rather, attention was drawn to the articles published in *Yarin*.

Keywords: *Emine Semiye, Yarin, Letter, women, national struggle, Anatolia.*

Emine Semiye Biyografisine Katkı: Güzin Hanım'a Mektuplar.

Süreç

Geliş: 28/04/2023

Kabul: 26/06/2023

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

Öz

Osmanlı tarihinin son dönemlerine dair yapılan çalışmalarda, mesela Osmanlı bürokrasisinden, İttihat ve Terakki Fırkası ve Osmanlı Demokrat Fırkası'ndan söz edilirken Emine Semiye adıyla karşılaşılır. Öğretmen olarak farklı zamanlarda, şehirlerde, ortamlarda eğitime katkıda bulunan, gönüllülük esasına dayanan özellikle kadın haklarına yönelik faaliyetlere katılan Emine Semiye adı bu konularda yapılan çalışmalarda da geçer. Muhtelif gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıların, edebî eserlerin sahibi olması sebebiyle Emine Semiye edebiyat ve basın alanı için de ilgi çekici bir isimdir. Özel ve siyasal hayatında verdiği kararlar ve bunları uygulaması bakımından devrine göre oldukça sıra dışı günler geçiren Emine Semiye'nin yazdığı mektuplar biyografisini ve düşüncelerini aydınlatmaya yardımcı olan önemli birer belge olmuştur. Bu makalenin konusu "Güzin Hanım'a Mektuplar" Ekim-Aralık 1921 arasında *Yarin* mecmuasında yayımlanmıştır ve işgal altındaki İstanbul'dan kurtuluş mücadelesi verilen Anadolu'ya gönderilmeleri açısından önemlidir. Emine Semiye'ye dair kaleme alınan müstakil eserlerde bu mektupların görülmediği anlaşılmaktadır. *Yarin*'daki Emine Semiye Mektupları "Giriş" ve "Sonuç" dışında 7 başlık altında değerlendirilmiştir: "Mektupların yayımlandığı mecmua *Yarin*", "Emine Semiye'nin *Yarin*'daki Mektuplarının ve Yazısının Künyesi", "Mektupların Muhatabı Güzin Hanım", "Mektupların Emine Semiye Biyografisine Katkıları", "Mektupların Gösterdiği İstanbul", "Emine Semiye'nin Düşünce, Dünyasını Yansıtmaya Bakımından Güzin Hanım'a Mektuplar", "Haşiye". Bu çalışmada Emine Semiye biyografisi ve düşünce dünyasına *Yarin*'daki yazılar çerçevesinde katkı sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Emine Semiye, Yarin, Mektup, Kadın, Millî Mücadele, Anadolu.*

^a syuksel58@hotmail.com

<https://orcid.org/000-0001-7513-9179>

How to Cite: Yüksel, S., (2023) A Contribution to The Biography of Emine Semiye Letters Ms. Güzin, CUJOSS, 47(1): 141-152

Giriş

Osmanlı tarihinin son dönemlerine dair muhtelif çalışmalarda Emine Semiye adıyla karşılaşmak

mümkündür. Mesela Osmanlı bürokrasisinden söz edilirken Ahmet Cevdet Paşa'nın iki kızından birisi olarak, İttihat ve Terakki Fırkası ve Osmanlı Demokrat Fırkası'na

dair yapılan araştırmalarda bu fırkaların üyeleri arasında Emine Semiye ismi de geçer.

Öğretmen olarak değişik zamanlarda, şehirlerde ve ortamlarda eğitime katkıda bulunan, gönüllülük esasına dayanan ve özellikle kadın haklarına yönelik faaliyetlere katılan Emine Semiye adı bu konularda yapılan çalışmalarda da yer bulur.

Bütün bunların yanı sıra muhtelif gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıların, edebî eserlerin sahibi olması sebebiyle Emine Semiye edebiyat ve basın alanı için de ilgilenilen bir isimdir.

Farklı şehirler ve hatta ülkelerde yaşayan veya yaşamak zorunda kalan Emine Semiye'nin yazdığı mektuplar biyografisini ve düşüncelerini aydınlatmaya yardımcı olan önemli bir kaynak olmuştur. "Yazarın bir edebî tarz olarak mektubu romanlarında kullandığı, ayrıca muhtevaı uygun yazışmalarından bazılarını gazetelerde yayımladığı görülmektedir" (Kaymaz, 2009: 44).

Emine Semiye Hanım'ın hayatı, eserleri üzerine hazırlanmış tezler, müstakil kitaplar ve makaleler vardır. Bu çalışmanın amacı da Emine Semiye biyografisini ve düşünce dünyasını yeniden yazmak değil, *Yarın*'daki yazılarına dikkat çekerek daha önce yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır. Bu sebeple yazarın biyografisine ve düşünce dünyasına dair verilen bilgiler, *Yarın*'daki yazılarını yorumlamaya katkılarıyla sınırlı tutulmuştur.

Yarın'daki Emine Semiye mektupları "Giriş" ve "Sonuç"un dışında, "Mektupların Yayımlandığı Mecmua: *Yarın*", "Emine Semiye'nin *Yarın*'daki Mektuplarının ve Yazısının Künyesi", "Mektupların Muhatabı Güzin Hanım", "Mektupların Emine Semiye Biyografisine Katkıları", "Mektupların Gösterdiği İstanbul", "Emine Semiye'nin Düşünce Dünyasını Yansıması Bakımından Güzin Hanım'a Mektuplar" ve "Haşiye" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Mektupların Yayımlandığı Mecmua: *Yarın*

Yarın, 13 Teşrinievvel 1337 (13 Ekim 1921)-15 Eylül 1338 (15 Eylül 1922) tarihleri arasında 43 sayı yayımlanmış haftalık bir mecmuadır. Mesul müdür Suphi Nuri bu görevini 34. sayıdan itibaren Tahsin Fazıl'a bırakmıştır. Yayın politikasını büyük ölçüde Celal ve Suphi Nuri İleri'nin belirlediği *Yarın*'ın sütunlarında kadın, edebiyat, fen, tarih, sosyal hayat, moda, spor gibi geniş bir yelpazede yazılar neşredilmiştir.

Kadın, dergide özellikle üzerinde durulan bir konu olarak dikkat çekmektedir. Genellikle kadının sosyal hayattaki yerine dair olan bu yazılar resimlerle de zenginleştirilmiştir. *Yarın*, kapaklarını da büyük ölçüde çağdaş görünümlü kadın resimleriyle süslemiştir.

Dergide edebî türlerden en fazla şiir tercih edilmiş, fenni yazılar günümüzde orijinalliğini yitirmiş tıbbi, teknolojik gelişmelere ayrılmıştır. Tarih, *Yarın*'da üzerinde durulan fakat geniş yer verilmeyen bir konudur. *Yarın*'ı

çıkarımlar hâlihazırdaki konulardan da uzak durmamış mesela 21. sayısının 1-4. Sayfalarını ölümünün ikinci yıldönümü sebebiyle Ömer Seyfettin'e ayrılmıştır (Ayata 2021: 28).

Yarın sütunlarını sıklıkla spor haberlerine ayırmıştır. 29 ve 43. sayılar spor özel sayıdır.

İstanbul'da yayımlanan *Yarın* Anadolu ile de irtibat hâlinindedir. 5 Haziran 1922'de Diyarbakır'da neşrine başlanan *Küçük Mecmua*'nın başyazısı "Çınaraltı", *Yarın*'ın 6 Temmuz 1922 tarihli 37. sayısında; Esat Ömer Eyyubi'nin "Gönlüm" isimli şiiri "*Trabzon'da münteşir Feyz gazetesinden naklen*" ibaresiyle *Yarın*'ın 18 Mayıs 1922 tarihli 31. sayısında yayımlanmıştır. 14 Eylül 1922 tarihli 42. sayı Millî Mücadele kahramanlarına ayrılmıştır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Celal ve Nuri İleri'nin çıkardığı *İleri*, Millî Mücadele'yi destekleyen yayın organlarından biridir (Şapolyo, 1969: 190). *Yarın*'daki Anadolu'ya gösterilen ilginin sebebi gazeteye yön veren İleri kardeşlerin Millî Mücadele'ye ve Ankara hükümetine olan yakınlığı olmalıdır.

Emine Semiye'nin *Yarın*'daki Mektuplarının ve Yazısının Künyesi

Yarın'da Emine Semiye'nin Güzin Hanım'a yazdığı beş mektubu (nr. 1, 2, 3, 5, 11) dördüncü mektuptan sonra yer alan bir "Haşiye"si (nr. 5) ve "Meserretli Bir Günün Tesidi" (nr. 35) başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Güzin Hanım'a mektuplar *Yarın*'ın ilk sayısından itibaren yayımlanmaya başlar fakat "*İlk mektubuma mufassal bir cevap yazdığını, ahval dolayısıyla elime geçmediğini, sonraları da oraya gelmekliğim havadisi üzerine beni beklediğini yine şifaen bildiriyorsun. Ben de bu mazurietinizi kabul ettiğimden işte bak.. Üçüncü mektubumu da yazıyorum.*" (nr. 1: 15) cümlelerinden anlaşılacağı gibi ilk mektup aslında Emine Semiye'nin üçüncü mektubudur. Daha önce yazılan iki mektup yayımlanmamıştır. Aynı şekilde yayımlanmamış başka mektupların olması da muhtemeldir.

Yarın'daki mektuplar kişiye özel olmakla birlikte, yazışmanın yapıldığı tarih, mektupların yazıldığı ve gönderildiği coğrafyalar, yazarın kimliği açısından önem taşımaktadır. Mektuplar Ekim-Aralık 1921 arasında yazılmış ve yayımlanmıştır. Bu zaman aralığı Millî Mücadele'nin seyri açısından kritik, Türk tarihi açısından önemlidir. Bu zaman diliminde mektupların yazıldığı İstanbul ile gönderildiği Anadolu, birbirine coğrafi olarak yakın fakat yaşananlar açısından birbirinden uzak iki parçadır.

Yarın'daki Emine Semiye imzalı yazıların künyesi şu şekildedir (Miladi tarihler TTK sitesindeki Tarih Çevirme programından tespit edilmiştir.):

Güzin Hanım'a Mektuplar nr. 1, s. 15, 16; 13 Teşrinievvel 1337 (13 Ekim 1921), Mektubun üzerinde tarih yok.

Güzin Hanım'a İkinci Mektup nr. 2, s. 9; 20 Teşrinievvel 1337 (20 Ekim 1921), Mektubun üzerindeki tarih 14 Teşrinievvel 337 (14 Ekim 1921).

Güzin Hanım'a Üçüncü Mektup nr. 3, s. 15, 16; 27 Teşrinievvel 1337 (27 Ekim 1921), Mektubun üzerindeki tarih 23 Teşrinievvel 337 (23 Ekim 1921).

Güzin Hanım'a Mektup nr. 5, s. 14; 10 Teşrinisani 1337 (10 Kasım 1921), Mektubun üzerindeki tarih 28 Teşrinievvel 337 (28 Ekim 1921).

Haşiye nr. 5, s. 14, "Haşiye"nin üzerindeki tarih 3 Teşrinisani 337 (3 Kasım 1921).

Güzin Hanım'a Mektup nr. 11, s. 13; 29 Kanunuevvel 1337 (29 Aralık 1921), Mektubun üzerinde tarih yok.

Meserretli Bir Günün Tesidi nr. 35, s. 172; 22 Haziran 1338 (22 Haziran 1922).

2, 5, 11. sayıdaki mektuplar "Kadın" sütununda yayımlanmıştır. (Yarın'ın ilk sayısından 37. sayısına kadar bazı aksaklıklar olmakla birlikte süreklilik gösteren Seniye Servet bazen S(in). S(e). imzalı "Kadın ve Moda" başlığıyla genellikle "Kadın" sütununda yayımlanan yazılar mevcuttur. Mübahat Kütükoğlu, Cevdet Paşa'nın 1290'larda yazdığı mektuplarında "Semiye" isminin "Seniye" olarak geçtiğini söyler (1986: 220) Bu bilgi Seniye Servet isminin Emine Semiye tarafından kullanılan bir takma isim olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Konuya "Seniye" ismi etrafından bakınca adı Emine Semiye ile geçen bir başka "Seniye" ile karşılaşmaktadır. Naciye Neyyal hatıralarında, Emine Semiye Hanım'ın yakın arkadaşı, ailesine destek olmak için zaman zaman dikiş dikip el işi yapan "İttihatçı Seniye Hanım"dan (2004: 266-274) bahseder. Yarın'daki Seniye Servet imzasının Naciye Neyyal'in sözünü ettiği İttihatçı Seniye Hanım'a ait olması da ihtimal dâhilindedir. Bu iki ihtimalin de haricinde Seniye Servet ismi veya müstearı bambaşka birisi ya da bambaşka birisinin müstearı olabilir.)

Mektupların Muhatabı Güzin Hanım

Mektupların muhatabı Güzin Hanım hakkında bilgiler şimdilik Emine Semiye'nin yazdıklarıyla sınırlıdır, büyük ölçüde ilk iki mektupta yer alır ve bu bilgiler net tarihlerle desteklenememektedir.

İkinci mektuptaki

"Seninle ilk tanıştığım zaman 'fikir' cihetiyle pek milliyetperver olmana rağmen tavır ve mişvarının pek asri olmasına dikkat ederek sebebini sormuştum. Sen de bu hâlinin mütedeyyin bir aile içinde çocukluk terbiyesini aldıktan sonra, daha muntazam olan Beyrut Fransız mekteplerinde epeyce ilerlettiğin bir tahsilden münbais olduğunu söylemiştin." (nr. 2: 9)

cümleleri Emine Semiye ile Güzin Hanım'ın tanışıklıklarının çok eski olmadığını düşündürmekte, Güzin Hanım'ın ailesi ve eğitimiyle ilgili ipucu vermektedir.

Birinci mektuptaki,

"İzdivacından evvel, komşu olarak geçirdiğimiz bütün bir kış esnasında 'Beyrut' Fransız mektebinde kazandığın o nurlu fikirlerini ne kadar beğeniyor, azimkârlığın dolayısıyla da milletimizin sair kızları hakkında büyük faydalar umduğum için senin gibi aklı başında bir hanım kıza millî edebiyatımız hakkında fikirler vermekte iftiharlı bir haz duyuyordum." (nr. 1, s. 15)

sözleri de Güzin Hanım'ın Emine Semiye ile tanışmadan önce eğitim aldığı kuruma dair bilgi vermenin yanı sıra Emine Semiye ile Güzin Hanım arasında öğrenci-öğretmen ilişkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yazar burada "millî" sıfatını "bize ait olan" anlamında kullanmış olmalıdır.

Aynı mektubun başlangıcındaki

"Teyzeciğim, sana uzun mektuplar göndereceğim; sen de İstanbul'daki hanımlar mahafelinin modasından, eğlencesinden, ev meşgalesinden yani bütün içtimai hayatlarından bahsederek mektepli zamanlarımda olduğu gibi fikrimi tenmiyeye himmet et, dememiş miydin?.." (nr. 1, s. 15)

ifadesi Güzin Hanım'ın cemiyet hayatını merak eden bir kişi olduğunu ve iki kadın arasındaki eğitim ilişkisinin kurumsal bir okulda devam ettiğini düşündürmektedir ama mektuplarda bunu teyit edecek herhangi bir ifade yer almaz. Ayrıca Emine Semiye hakkında kaleme alınan çalışmalarda (Şefika Kurnaz, *Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye Hayatı, Eserleri, Fikirleri*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2008.

Kadriye Kaymaz, *Gölgedeki Kalem Emine Semiye Bir Osmanlı Kadın Yazarının Düşünce Dünyası*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, Şahika Karaca, *Emine Semiye, Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.) 1920 yılında Emine Semiye'nin İstanbul'da kurumsal bir okulda öğretmenlik yaptığına dair bilgiler bulunmamaktadır. Selanik yıllarında evini bir okul gibi kullanarak genç kızların eğitimine katkı sunan Emine Semiye (Kurnaz, 2008: 31) İstanbul'da da benzer bir girişimde bulunmuş olabilir.

Yarın'ın yine birinci sayısındaki mektuptan anlaşıldığına göre Güzin Hanım evlenerek "tatlı ve mukaddes halecanlarla dolu" (nr. 1: 15), "top, tüfek, sesleriyle, barut kokularıyla bunalan bir iklim"e (nr. 1: 15) gitmiştir. Burası Millî Mücadele'nin yaşandığı Anadolu'dur ve genç kadının orada "Hilal-i Ahmerdeki vazifesini ifa" (nr. 1: 15) ettiği belirtilmekte ama Güzin Hanım'ın evlenme telaşı, kızı Bihin'in doğması ve onun bakımı gibi gailelerle kendine mefkure edindiği "vatan kızlarımızın tenvirine hizmet" (nr. 1: 15) konusunu uygulamaya çıkaramamış olması ihtimalinden üzüntü duyulmaktadır. Bununla birlikte ikinci sayıdaki mektupta Emine Semiye Hanım açmayı hayal ettiği bir okuldan söz ettikten hemen sonra,

"Ümit ederim ki sizler orada maarif yolunda faydalı icraatınızla daha büyük adımlar atmışsınızdır. Anadolu'muzun sade hayatının saffetıyla mütehalli

yavrularının talim ve terbiyesi ne hayırlı ne faydalı bir meşgaledir. Bu hayırlı, faydalı meşgalelerden uzun uzun bahsetmeni rica eder gözlerimden öperim kızım.” (nr. 2, s. 9)

demekten kendini alamamıştır.

Emine Semiye Hanım diğer mektuplarında da zaman zaman birlikte geçirdikleri günlere atıfta bulunmaktadır fakat bu atıflarda söylenenler de yukarıdakilerden farklı değildir. Var olan bilgilerden hareketle çizilebilecek en net Güzin Hanım portresi, Emine Semiye ile bir süre komşuluk yapan, evlenerek Anadolu’ya giden, gönüllü olarak Hilal-i Ahmerde çalışan ve sosyal hayatta olanlara ilgi duyan genç bir kadın, şekliindedir.

Bu sınırlı ipuçlarına rağmen “Güzin Hanım kim?” sorusuna cevap aranmıştır.

Mesela, Güzin Hanım’ın bir, bir buçuk yaşlarında olduğu tahmin edilen kızının ismi Bihin’dir. Çok yaygın olmayan bu ismin bir ipucu olabileceği varsayımıyla internet ortamında Bihin ismi merkezli araştırma yapılmış fakat bir sonuç elde edilememiştir.

Mektuplardan Güzin Hanım’ın sosyal duyarlılığı olan aktif bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir kadının gazetelere de yazılar göndermesi imkân dâhilindedir fakat “Haşiye”de yer alan “*Neşrine henüz müsaade etmediğin mektubunda*” (nr. 5: 14) ifadesinden Güzin Hanım’ın ismini süreli yayınlarda görmek istemediği dolayısıyla herhangi bir gazete veya mecmuada ismine rastlamanın pek de mümkün olamayacağı düşünülmüştür. Bununla birlikte Güzin Hanım’ın Hilal-i Ahmerde çalıştığı bilgisinden hareketle *Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuaları*’nda Güzin ismi aranmış fakat bir sonuca ulaşılamamıştır. Yukarıda değinildiği gibi Güzin Hanım kadın, eğitim, moda gibi konularla da ilgilidir. Bu çerçevede, eğer yazdıysa, Güzin imzasının kadınlara yönelik süreli yayınlarda görülme olasılığından hareketle Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından hazırlanan *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası*’na müracaat edilmiştir. Buna göre *Asar-ı Nisvan*’da birkaç şiir ve ev işleriyle ilgili iki yazının altında Güzin Şefik imzası vardır. Hâlbuki Emine Semiye’nin mektuplarında, muhatabı Güzin Hanım’ın şiir yazdığına olduğuna dair ima dahi yoktur.

Aynı katalogda “Babıali’den Güzin Nadir” imzalı *Kadınlar Dünyası* müdüriyetine hitaben yazılan iki mektup bulunmaktadır (*Kadınlar Dünyası*, nr. 29, 2 Mayıs 1329/15 Mayıs 1913, s. 4; nr. 64, 6 Haziran 1329 (19 Haziran 1913), s. 4.). Bu mektuplardan birisinde, ihtiyaç sahibi, dikiş bilen genç kızların istihdamına dair öneriler vardır (nr. 29: 4). Diğerinde ise görücü usulüyle evlilik konusunda *Kadınlar Dünyası*’na yazdığı yazılardan dolayı Mükerrer Belkıs’a teşekkür edilmektedir. Bu yazılar, mektuplarda çizilen kadın imajına daha fazla uymaktadır fakat bu kadar zayıf bir bağlantıyla mektupların muhatabı Güzin Hanım’ın *Kadınlar Dünyası*’na iki mektup gönderen Güzin Nadir

olduğu sonucuna varmak doğru değildir. Kaldı ki Güzin Nadir de meçhul bir isimdir.

Bütün bunların dışında, yukarıda da kullanılan “*Neşrine henüz müsaade etmediğin mektubunda*” (nr. 5: 14) ifadesinin çerçevesini genişleterek, mektupların muhatabının sadece kendi mektubunun değil isminin de bir mecmuada yer almasına müsaade etmediğini varsayıp, Emine Semiye Hanım’ın bu özel mektupları *Yarın*’da neşrederken muhatabının ismini değiştirmiş olabileceğini de düşünmek mümkündür.

Mektupların Emine Semiye Biyografisine Katkıları

Emine Semiye’nin Güzin Hanım’a mektupları Ekim-Aralık 1921 arasında, “Meserretli Bir Günün Tesidi” başlıklı yazısı da 22 Haziran 1338 (22 Haziran 1922) tarihinde yayımlanmıştır. Ekim 1921 ile Haziran 1922 arası Millî Mücadele’nin dönüm noktalarına tanıklık etmiştir. Şefika Kurnaz, “*Emine Semiye’nin Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemindeki hayatı araştırılmaya muhtaçtır*” (2008: 49) der. İşte *Yarın*’daki yazılar Emine Semiye’nin Millî Mücadele’nin cereyan ettiği o yıllardaki tasavvurları, İstanbul’un hangi semtinde oturduğu, günlük hayatı, düşünce dünyası hakkında bilgiler vermektedir.

İlk mektuptaki “*İlk mektubuma mufassal bir cevap yazdığını, ahval dolayısıyla elime geçmediğini, sonraları da oraya gelmekliğim havadisi üzerine beni beklediğini yine şifaen bildiriyorsun.*” (nr. 1: 15) cümlesinden Emine Semiye’nin o günlerde Anadolu’ya gitmesinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. *Yarın*’ın 10 Teşrinisani 1337 (10 Kasım 1921) tarihli 5. sayısındaki mektupta geçen “*Evet kızım, bana öyle geliyor ki bir senedir hasretini çektiğim Anadolu’muzun vatanî muhabbetleri*” (nr. 5: 14) ifadesi ise bu tasavvurun yaklaşık bir senelik ömrü olduğunu göstermektedir.

“*O tarafa gelmek arzularım yanıp kül oluyorken*” (nr. 1: 15) diyen Emine Semiye’yi Anadolu’ya gitmekten alıkoyan maddi problemleri, sağlık sıkıntıları, sonradan ayrılmış olsa bile İttihatçı kimliği, (Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları iç ve dış saiklerle zaman zaman İttihatçılara karşı mesafeli davranmışlardır.) veya sansasyonel olaylarla boşanmış olduğu eşi Reşit Paşa’nın o günlerdeki konumu olabilir. (Reşit Paşa 1919 yılında Sivas’a, 1920’de Kastamonu’ya vali olarak atanmış ve anlaşıldığı kadarıyla Millî Mücadele’nin yoğun olarak yaşadığı yıllarda sadece siyasi açıdan değil teşkilatlanma, eğitim açısından da aktif görevler üstlenmiştir (Gemici 2007, s. 34-135). Emine Semiye’den boşandıktan sonra evlendiği eşi Melek Reşit Hanım da Millî Mücadele’de kadınların örgütlenmesi konusunda faal rol oynamıştır (Baykal 1984, s. 108-126). Sağlık problemleri sebebiyle emekli olan Reşit Paşa Aralık 1922’de İstanbul’a dönmüştür. 1921 ve 1922 yıllarını Emine Semiye açısından değerlendirince şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Ekim-Aralık 1921’de Emine Semiye Anadolu’ya gitmek istiyor ama gerçekleştiriyor.

Haziran 1922’de Emine Semiye İstanbul’da.

10 Kanunuevvel 339 (10 Aralık 1923) tarihli *Birlik*’teki Eflatun Cem Güney’in bir yazıdan anlaşılacağı üzere yaklaşık bir aydır Sivas’ta görev yapmakta (Güney, 339/1923, s. 1).

Öyleyse Emine Semiye Anadolu’ya gitme tasavvurunu, eski eşi Anadolu’dayken değil onun İstanbul’a dönüşünden sonra hayata geçirebilmiştir, demek mümkündür.)

Yarın’ın 3. sayısında yayımlanan 23 Teşrinievvel 337 (23 Eylül 1921) tarihli mektubundan anlaşıldığına göre Emine Semiye yaklaşık altı aydır Üsküdar’da yaşamakta fakat eve haftada üç dört gün uğramaktadır (nr. 5: 14). Yazar mektuplarında Üsküdar’a dair duygu ve düşüncelerini dile getirmiş (nr. 3: 16, nr. 5: 14), evinin konumundan (nr. 5: 14), küçük bir hamalla olan diyalogundan (nr. 3: 15), yalnız İslamlarla alışveriş yapmak için hayli dolaştığından, odun-kömür tedarikinden, odun-kömür aldığı müteakıt zabitin fazla kâr peşinde koşmamasından duyduğu memnuniyetten, soba alış macerasından (nr. 5: 14) tramvayla (nr. 2: 9), vapurla (nr. 3: 16) yaptığı yolculuklardan söz etmiştir. Bu satırlar Emine Semiye’nin kalabalığın içinde fakat yalnız olduğu, her türlü işe koştuğu izlenimi vermektedir ve mektuplara yansıyan portre Naciye Neyyal’in hatıralarında (2004: 265) anlattığı Emine Semiye ile hiç uyuşmamaktadır. Ayrıca satır aralarında gizlenen yalnızlığın yazarın tercihiyle mi yoksa şartların zorlamasıyla mı olduğu konusunda yorum yapabilmek bile imkânsızdır. Kadriye Kaymaz, Emine Semiye’nin 1922’de tekrar eğitimciliğe başlamasına sebep olarak yaşadığı maddi sıkıntıları gösterir (2009: 33) ki mektuplarda anlatılanlar bu tespiti destekler niteliktedir.

Türk dostu olarak tanınan Claude Farrere’in İstanbul’daki bir gününden söz eden ve yazarın o güne tanıklığını anlatan 22 Haziran 338 (22 Haziran 1922) tarihli 35. sayıdaki “Meserretli Bir Günün Tesidi” başlıklı kısa hatıra Emine Semiye’nin *Yarın*’daki son yazısıdır. Claude Farrere 5 Haziran 1922’de İstanbul’a gelmiş 18 Haziran 1922’de İzmit’e gitmiştir. *Yarın*’ın 15 Haziran 338 (15 Haziran 1922) tarihli 34. sayısında (s. 156, 157) Claude Farrere’in katıldığı etkinlikler gün gün açıklanmıştır. Claude Farrere ve Emine Semiye’nin birlikte çekilmiş fotoğrafıyla zenginleştirilen “Meserretli Bir Günün Tesidi” başlıklı yazıdan Emine Semiye’nin bu etkinliklerden hangisine katıldığını tam olarak tespit etmek mümkün değildir fakat fotoğrafın Claude Farrere’in misafir olarak kaldığı Reşat Fuat Bey’in evinde çekildiği anlaşılmaktadır. (*Yarın*’ın 34. sayısındaki yazıda Claude Farrere’in Reşat Fuat Bey’in evinde kaldığı belirtilmiş ve “misafir olduğu oda”nın fotoğrafına yer verilmiştir. Bu oda, Emine Semiye ile Claude Farrer’in fotoğraflarının arka planı olarak görülmektedir.

Emine Semiye’nin Claude Farrer ile hangi etkinlikte görüştüğü konusunda başka bir ayrıntıya daha dikkat çekmek gerekir. Taha Toros’un *Mazi Cenneti* isimli

eserinde Claude Farrere’in İstanbul günlerinden bir fotoğraf karesi vardır. (1998, Albüm, Cevdet Paşa’nın Kızları) Bu fotoğrafta Claude Farrere’e, aralarında Emine Semiye’nin ablası Fatma Aliye’nin, Resneli Niyazi’nin hakaretleri karşısında savunduğu Selma’nın Rıza’nın (Kurnaz 2008, s. 140) da içinde bulunduğu bir grup eşlik etmektedir fakat Emine Semiye yer almaz.) Öyleyse Emine Semiye Haziran 1922’de İstanbul’dadır.

İbrahim Alaettin Gövsa *Meşhur Adamlar Hayatları-Eserleri* isimli eserinde Emine Semiye ile ilgili olarak, “1922’de Mektepçilik hayatına girerek altı sene Edirne, Sivas, Ordu ve Adana Kız Muallim Mekteplerinde ve beş yıl da İstanbul orta mekteplerinde edebiyat ve Türkçe muallimliği yapmış, sonra tekaüt olmuştur” (1933-1935: 404) der. *Yarın*’daki bu yazı ve resimden hareketle Gövsa’nın verdiği tarihi biraz daha netleştirip, “daha önce de eğitim-öğretim faaliyetleri olan Emine Semiye, Haziran 1922’den sonra mektepçilik hayatına yeniden girdi” demek yanlış olmayacaktır.

Mektupların Gösterdiği İstanbul

Emine Semiye’nin mektupları değerlendirilirken konuya mektupları gönderenin ve muhatabın kimliği açısından bakmak yanlış değil eksik olacaktır. Bu mektuplar işgal altındaki İstanbul’dan kurtuluş mücadelesi verilen Anadolu’ya gönderilmeleri açısından da önemlidir. Söz konusu mektupların cevapları yayımlanmadığı için Güzin Hanım’ın Anadolu ve orada yaşananlara dair bilgiler verip vermediği, veriyse neler söylediği bilinmemektedir. Emine Semiye’nin mektuplarında ise bütün bir İstanbul hayatını görmek tabii ki mümkün değildir ama açık olarak dile getirilen veya satır aralarında okunabilecek dikkat çekici bazı bilgiler bulunmaktadır.

Emine Semiye’nin mektupları İstanbul’da iki farklı dünyanın varlığını göstermektedir. Bir tarafta moda uygun giyinen genç kızlar kaldırımlarda “sıçrayarak” yürümekte Garp mukallidi beyler de çevreye aldirmaksızın “aşkdaşlık” etmektedir (nr. 1: 15).

Diğer tarafta maddi imkânsızlıklar çocukların eğitimden mahrum olmalarına, sağlıklarını hiçe sayarak çalışmak zorunda kalmalarına sebebiyet vermektedir. (nr. 3: 16) Bütün bu olumsuz koşullara rağmen ebeveynlerin kızlarını okula göndermek için kararlı, çocukların da okumak arzusuyla dolu olduğu anlaşılmaktadır. Mektuplar 1921 İstanbul’unda eğitime ulaşmanın zorluğu ile fakirliğin yan yana olduğunu gösterir. Yazar bunu çok duygusal cümlelerle anlatmıştır. Mesela ailesini geçindirmek zorunda olan Hikmet’in okul hasreti, “*Bir ananın gurbette kalan evladına karşı hissettiği tahassürler kadar derin, masum bir aşkın beyazımsı dumanları kadar hazin, vatan duygusu derecesinde kuvvetli*” (nr. 3: 16) bir “ah”a benzetilir.

Hâlbuki İstanbul’a gelen ve sayıları yüz bin tahmin edilen Rus muhacirler teşkilatlı olmaları sayesinde iş bulmuş, kendileri dilenmemiş evlatlarına da hamallık yaptırmamışlardır. (nr. 3: 16)

Mektuplar mevcut eğitim sistemine, o günlerdeki mekteplere dair görüş ve eleştiriler barındırmakta bunlar da yine şahit olunmuş veya işitilmiş olaylardan hareketle dile getirilmektedir.

Mesela ismi zikredilmeyen bir okulda maddi imkânsızlıklara rağmen okula devam eden bir yetimeden öğretmenler “*evvel be-evvel başının kurdelaşısıyla yeni bir siyah önlük emre(der)*”, “*yarına kadar eskisini çıkararak yenisiyle giyinip gelmediği takdirde kovulacağını kati lisanla*” (nr. 2: s. 9) anlatırlar. “*Tahsile âşik*” bu yetime öğretmenlerinin bu arzularını bin güçlkle yerine getirir ve kendisine verilen listedeki kitapları ancak yardım alarak temin eder ama “*muallime hanımlar listesini kendileri verdikleri kitapları iade ederek daha yeni bir liste*” (nr. 2: 9) verirler. Emine Semiye, şıklık konusunda ısrarlı olan bu öğretmenlerin doğru bir liste hazırlamayı eğitim tehir etmelerini eleştirir ve onları “*vazife-naşınaşlık*”la suçlar.

Emine Semiye ikinci mektubunda, Darümuallimatta eğitim görmüş ve hâlihazırda bir okulda öğretmen olarak görev yapan bir hanımla tramvayda yaptığı bir görüşmeyi aktarır. Bu görüşmede genç muallime, Darümuallimatta “*takdira şayan ıslahat yapan*” Feridun Bey’in (Sözü edilen Feridun Bey’in askerlikten ayrıldıktan sonra eğitimin çeşitli kademelerinde görev alan, Darümuallimatta tarih öğretmeni olarak çalışan ve Feridun Vecdi imzasını kullanan Kazım Nami Duru olması ihtimali vardır. Bu ihtimal iki açıdan tartışılabilir. Birincisi, Kazım Nami Darümuallimatta müdür olarak görev yapmamıştır fakat bütün kurumlar gibi Darümuallimatta da savaş sonrası koşullarının getirdiği düzensizlik hâkimdir. Dolayısıyla kayıtlara geçmemiş kısa süreli bir görevlendirme olabilir. İkincisi *Yarın*’daki mektuplar 1921 yılında yayımlanmıştır. Hâlbuki biyografisine bakıldığında Kazım Nami’nin 1920’de Ankara’da olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “genç muallime”nin dile getirdiği olayın tam olarak hangi yıl yaşandığı belirtilmemiştir. Kazım Nami, Anadolu’ya geçmeden önce içlerinde Çapa Kız Öğretmen Okulunun da bulunduğu bazı okullarda görev yapmış Mondros Mütarekesi’nden sonra kurulan hükümet onu kız öğretmen okulundan ayırmıştır. (Temizyürek-Dinçer) “Genç muallime”nin sözünü ettiği “müdürlükten çıkarıl”ma olayı bu hadise olabilir.

Hakkında yapılan çalışmalar Kazım Nami’nin eğitim konusunda üzerinde ciddiyetle durulacak görüşleri olduğunu ve oldukça kritik görevlerde bulunduğunu göstermektedir. Mesela, okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirilmesi için Darümuallimatta açılan özel sınıfta ders vermiş, anaokullarındaki uygulamalar için Fransızcadan *Çocuk Bahçesi* isimli bir eser çevirmekle görevlendirilmiştir (Gurbetoğlu 2014, s. 230)

Kazım Nami (Feridun Vecdi) “Eğitim sistemimizin gençlerin kafalarını tika basa bilgilerle doldurduğunu ve bir terbiyeden yoksun olduğunu söyleyerek eleştirmiş ve ülkenin geleceğine faydalı olacak insanların yetiştirilmesini elzem görmüştür.” (Çelik, 2011, s. 45) Kazım Nami biyografisi, eğitimde takdire şayan ıslahatlar

yapabileceğini göstermektedir. Naciye Neyyal’in aktardığına göre Kazım Nami ile Emine Semiye’nin birbirini tanımadığı ve ortak dostları vardır. (2004, s. 269, 270.) birçok kişinin arzusu hilafına “*müdürlükten çıkarıldığı*”ni belirtir ve “*Darümuallimata yeniden yazık oldu*” (Genç muallimeyi “yeniden” diye vurgu yapmak zorunda bırakan “yazık oluş” I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan iktisadi, ekonomik ve sosyal kriz sebebiyle Darümuallimatta yapılmak zorunda kalınan değişiklikler olmalıdır.) der fakat açıklama yapmaz. Emine Semiye kendisine bu bilgiyi veren genç muallimenin söz konusu ıslahat esnasında “*sert bir terbiye*” alanlardan olduğunu düşünür, ona karşı hayranlıkla karışık bir şefkat duyar ve duygularını şöyle dile getirir:

“Ah sevimli Türk kızları! Kalplerinizin hakşinaslıkla dolu, hayrınız için sizi cezalandıran elleri takdis etmek kıymetini idrak etmeniz zihnimdeki bütün muzlim fikirlerimi silerek önümde beyaz ümit sayfaları açıyor.” (nr. 2: 9)

Mektuplardan İstanbul’da birçok “mütekait” zabitin olduğu sonucuna varmak da mümkündür. Okul masraflarını karşılayamayan bir kızın babası “*mütekait zabıt*”tir ve anne, kızının okula gitmesini sağlamak için mekteplerden birinde hademelik yapmaktadır. (nr. 2: 9) Babası öldüğü için hamallık yaparak ailesini geçindirmek zorunda kalan Hikmet’in bir eniştesi hamal diğeri “*yüzbaşı mütekaidininden*” dir. (nr. 3: 15) Emine Semiye odunu-kömürü, fazla kâr peşinde koşmayan bir “*mütekait zabıt*”ten sobasını “*mütekait bir yüzbaşı*”dan almıştır. (nr. 5: 14) Mütekait zabitlerin çokluğu ve içinde buldukları durumlar, imparatorluğun uzun yıllar süren savaşlardan ne kadar yorgun düştüğünün bir göstergesi olarak düşünülmelidir.

Emine Semiye’nin Düşünce Dünyasını Yansıması Bakımından Güzin Hanım’a Mektuplar.

Yarın’daki Emine Semiye imzaları yazarın o günlerdeki düşünce dünyasını yansıması bakımından da dikkat çekicidir. Bu mektuplarda yazar hayatı boyunca üzerinde durduğu meselelerden uzaklaşmamış ama onları çarşıda, vapurda, tramvayda tanıklık ettiği veya duyduğu olaylarla bütünleştirerek ve samimi bir üslupla dile getirmiştir. Dile getirilen düşünceleri; “Kadın-Çocuk-Terbiye-Eğitim-Mektep”, “Feminizm”, “Milliyetçilik-Türk milleti-İslamiyet” ve “Sosyalizm” başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. 11. sayıda yayımlanan mektup, Feminizm nedir, tarihçesi gibi bilgiler içermesi bakımından diğerlerinden farklıdır ama yazar bu bilgileri de yaşadığı olaylarla destekleyerek vermiştir.

Kadın-Çocuk-Terbiye-Eğitim-Mektepler

Emine Semiye’ye dair kaleme alınan çalışmalarda yazarın sosyal, siyasi faaliyetleri ve fikirleri farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir fakat hepsinde ortak olan başlık “kadın”dır çünkü onun düşünce dünyası, sosyal ve siyasi

faaliyetleri “kadın” etrafında şekillenmiştir demek yanlış olmayacaktır.

Emine Semiye'nin *Yarın*'daki yazıları da “kadın” ana teması etrafında olmakla birlikte teorik görüşleri değil hâlihazırdaki problemlere yönelik eleştirileri ve önerileri barındırmaktadır.

Bu bağlamda yazar ilk mektubunda üzerinde duracağı konuların çerçevesini çizer. Emine Semiye, “*her gencin hoşuna giden ‘moda’dan*” bahsetmek yerine Güzin Hanım'ın henüz konuşmaya başlayan kızı Bihin için daha faydalı olacağını düşündüğü “*terbiye ve mekteplerden*” (nr. 1: 15) başlamaya karar verir ve genellikle kadından hareketle görüşlerini dile getirir.

Emine Semiye'ye göre “*moda ne kadar ileri gittiyse ‘terbiye’imiz de o kadar geri kalmış(tır)*” (nr. 1: 15). Zengin ve orta hâlli aile hanımları şıklık yarışındadır, akşam ekmeğini düşünen fakir kızlar bile, “*bir ‘kostüm, tayyör, bir çift şık iskarpin ve ipekli çorap edinebilmek için üç gün aç kalmaya razı görün(mektedirler)*” (nr. 1: 15).

Bundan sonra sözü terbiye ve eğitime getiren yazar ikisini iç içe anlatır.

Emine Semiye'ye göre “*‘içtimai kadın inkılabımız’ın başlangıcında eski terbiye unutuldu ama yenisi tesis edilemedi. Yazar bu tespitte başka bir ayrıntıya dikkat çeker:*

“Terbiye deyince bunu eski zamanın her şeye baş eğdiren acz ve meskenet âdeti anlaşılmasın... Bu asırda şahsiyetimizi kendimize tanıttırmayan itiyatlardan uzaklaşarak bu ‘kadın inkılabımız’ın eşliğini atlarken tekemmül etmiş milletlerin ‘içtimai terbiye’lerini millî seciyemizle telif ve tesis mecburiyetindeyiz.” (nr. 1, s. 16)

Konu günlük yaşantıdan örneklerle de desteklenir. Emine Semiye'ye göre, tramvaylarda, vapurlarda kadınlar başkalarının iştmemesi gereken konuları birbirlerine anlatmaktadır. Gençler toplum değerlerine ters düşen davranışlar sergilemektedir. Bununla birlikte yazar, “*bu hoppalardan birçoğunun akıllı bir zevc ve iyi bir muhite kısmet olmuşa iyi bir ev kadını ve muhabbetli bir anne olarak ıslah-ı nefis ettiklerini*” görmüştür (nr. 1: 15). Demek ki bu yanlış davranışlar, genç kızların istidatlarından gelmemektedir. Emine Semiye bu konudaki önerisini şu şekilde özetler:

“Velilerinin takayyüdü ve gazetelerimizin tevali edeceği müessir hitabeleri onların henüz uyanmaya başlayan körpe fikirlerini pekâlâ ‘fazilet yolu’na çevirebilir, bu yüzden de, ‘cemiyet-i beşeriye’nin yarısını -bu senelerde şüphesiz azami kısmını dersek daha doğru olur- teşkil eden ‘cins-i latif!’eğer fazl u irfanıyla erkekleri mağlup ederek cismindeki letafeti vakarıyla örterse, koklanılıp soldurulacak bir çiçek yahut eskidikten sonra atılacak bir oyuncak olmaktan kurtulur” (nr. 1, s. 16).

Yazar hâlihazırdaki durumu, “*Havasımız arasında kibarane giyinmiş, sözünü sohbetini bilir hanımlarımız çoksa da, asıl ‘millet’imizi teşkil eden ‘ekseriyet’ tahsilden mahrum kalmadıklarına rağmen henüz tavırlarını ve sözlerini ‘kadınlık’ vakarıyla süsleyemiyorlar!..*” (nr 1, s. 16) cümleleriyle anlatır.

Yazara göre buradaki problem sadece okullarda verilen eğitimin yetersizliği değildir. Aile hayatında da yanlış uygulamalar vardır. Bunlardan birisi çocukların eğitiminin teslim edildiği görevlilerdir. Yazar, Paris'teki bir anısının ardından bu konuyla ilgili görüşlerini dile getirir. Ona göre “*Bizde hizmetçiler hatta mühim bir terbiye ameli olan dadılar bile ağızları bozuk, fikirleri hurafanla dolu, ellerinin hamuruyla henüz asrileşmeye başlayan aile hayatımıza karışıyorlar*” (nr. 2, s: 9). Emine Semiye bu problemin çözümünü açılacak özel okullarda bulur ve bir ütopyasını dile getirir:

“Ben, hususi olarak öyle bir mektep açmak isterdim ki orada değerli muallimler, müşfik mürebbiyeler fennî çocuk bakımını öğrenmiş dadılar, işini bilen famdöşabrlardan tutunuz da, hizmetçi ve aşçı kadınlara varıncaya kadar mükemmel surette yetişsin eyvah ki bu emellerin husulü büyük bir kudrete bağlı.” (nr. 2: 9)

Emine Semiye, toplumsal hayattaki davranış şekillerine yönelik eleştirilerini farklı sınıflara mensup çocuklar üzerinden de yapar. Üçüncü mektupta Üsküdar'daki küçük bir hamaldan bahsedilmektedir. Yazarın, “*Mektupların Gösterdiği İstanbul*” başlığında da sözü geçen küçük hamal Hikmet ve arkadaşıyla sohbeti sırasında yanlarından geçen, “*üstü başı düzgünce ve mektep çantası elinde kocaman bir oğlan çirkin bir şey*” yapar. Yanındaki “*Palas pare çocuklar umulmaz bir heyecanla kızarak ‘tövbe, terbiyesiz! Dağ başında mıyız? Eve kadar gidemedin mi?..*” (nr. 3: 15) demiştir. Bu anekdot Emine Semiye'nin mektuplarda zaman zaman dile getirdiği adabımuâşeret konusundaki hassasiyetine ve bunu bir zümreye değil bütün toplumda arayışına bir örnektir.

Emine Semiye adabımuâşeret çerçevesinde olması gereken terbiyeye dair görüşlerini, “*Terbiyenin esası umumi yerlerde evdeki laubalilikleri terk ederek sairlerin hukukuna tecavüzden katiyen çekinmektir; bunu için de -sayarsan, sayılırsın! - darbimeselini hiç unutmamalıdır.*” (nr. 1: 16) cümleleriyle de dile getirir.

Yarın'ın ikinci sayısında yayımlanan mektup yazarın Güzin Hanım'a dair ilk intibalarını aktarması ve onun eğitimine dair verilen bilgilerle başlar. Güzin Hanım'ın “*fikir cihetiyle pek milliyetperver olmasına rağmen tavır ve müşvarının pek asri*” (nr. 2: 9) olması Emine Semiye'nin dikkatini çekmiştir. Bunun sebebini sorduğunda genç kadın, “*mütedeyyin bir aile içinde çocukluk terbiyesini aldıktan sonra, daha muntazam olan Beyrut Fransız mekteplerinde epeyce ilerlettiği*” (nr. 2: 9) cevabını almıştır. Güzin Hanım örneği Emine Semiye'nin çocuk eğitiminin niteliği konusundaki görüşlerini açıklamasına

vesile olur. Yazara göre ilk terbiye millî, ikinci de asrî usulde olmalıdır (nr. 2: 9).

Mektuplar Emine Semiye'nin çocuklar konusunda ne kadar duyarlı, eğitim konusunda ne kadar hassas, kadının sosyal hayattaki yeri konusunda da ne kadar kaygılı olduğunu anlatmaktadır.

Feminizm

Emine Semiye kadın hakları konusunda görüşler ileri süren ve uygulanması için faaliyetlerde bulunan birisidir. Biyografisine dair yapılan çalışmalarda, yazarın kadın haklarının anahtar kelimesi "feminizm"i de kullandığı anlaşılmaktadır. Bu metinlerden birisi ablası Fatma Aliye'ye gönderdiği 29 Ekim 1908 tarihli mektuptur (Kaymaz, 2009: 63, 84). *İzler*'in 10 Şubat 1927 tarihli 25. sayısındaki son yazısı da "Feminizm Ne Demektir? başlığını taşımaktadır (Karaca, 2010: 79).

Emine Semiye, *Yarın*'ın 11. sayısındaki mektubuna "Bu hafta sana 'feminizm'den bahsedeceğim" (nr. 11: 13) diyerek başlar. Nitekim söz konusu mektup, kadının etkili bir birey olarak milletlerin hayatındaki yerinin tarihçesi ve 1921 İstanbul'unda feminizme yaklaşıma ayrılmıştır.

Yazar önce feminizmin dilimizdeki karşılığını bulmaya çalışır. "Nisviyet" ve "Kadınlık" olarak tercüme edildiğini, kendisinin bu kelimenin lisanımızdaki karşılığını bulamadığını söyler; feminizme karşılık bulmayı değil garptaki uygulamadan hareketle tanımını yapmayı tercih eder: "Garpta kadınları erkekler derecesinde hukuka nail etmek mesleğine 'feminizm' denilir. Biz de bunu öylece kabul edelim" (nr. 11: 13) şeklindeki bir tanımla görüşünü netleştirir. Daha sonra kuşbakışı bir nazarla kadının hak arama tarihçesini verir. Emine Semiye'ye göre iptidai devirlerde mağaralara kapatılan kadınlar maddi gücünü kaybedince manevi gücünü artırmış ve sahiplerine tahakküm etmiştir. Mesela Alankoa bu kuvveti "üç oğlunu da çadırına inen bir nurdan dünyaya getirdiğine milletini inandıra(rak)" (nr. 11: 13) kazanmıştır. Hakkında çok söz söylenebilecek olan bu konunun toplam bir sayfa hacminde olan bir mektupta oldukça yüzeysel anlatıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kadriye Kaymaz, Emine Semiye'nin Celal Nuri tarafından çıkarılan *İleri*'deki yazılarında kadın meselesine dair düşüncelerini olgunlaştırdığına, daha cesur olduğuna ve içerik bakımından zenginleştirdiğine dikkat çekmiş, söz konusu yazılarda Moğol kraliçesi Alankoa ve Asur kraliçesi Semiramis'in de olduğu birçok isme yer verdiğini belirtmiştir (2009: 67, 68). Emine Semiye bu yazıların yayımlanışından (1919) iki yıl sonra (1921) Suphi Nuri'nin çıkardığı *Yarın*'daki mektubunda ilk çağlardan sadece Semiramis ve Alankoa ismini anmış ve sözü orta çağa getirmiştir. Bu durumda *Yarın*'daki mektubu feminizmin tarihçesi bakımından *İleri*'deki yazıların kısa bir tekrarı gibi düşünmek mümkündür.

Emine Semiye kadının sosyal hayattaki haklarını kaybetmesini "cins-i latif" olarak anılmasıyla açıklar. Ona göre,

"Asırlar geçtikçe yalnız 'cins-i latif' tabirinin mutazammın olduğu 'güzellik ve zerafet' kelimelerine mevsuf olan kadınların ziynete ve sefahate inhimakları artmış ve adeta erkeklerin keyfine müteallık birer oyuncak derekesine inmiş olduklarından 'içtimai hayat'taki bariz hakları bile sönüp bitmiştir" (nr. 11: 13).

Yazar Katharina (Yazar, Martin Luther'in "benim beyni Kathi" (olarak andığı Katharine von Bora'yı kastetmiş olmalıdır.)ve Maria de Medici (Kocasının suikasta uğramasının ardından oğlu XIII Lois büyüene kadar kral naibi olarak ülkeyi yöneten Maria de Medici'yi kastetmiş olmalıdır.) isimlerini anar, onların "Erkekler üzerindeki hâkimiyet ve nüfuzları acaba söndürülmüş 'kadın' benliğinin muntakim bir uyanması değil miydi?" (nr. 11: 13) sorusunu yöneltir. Bu sorunun Emine Semiye'deki cevabı "evet" olsa gerektir.

Emine Semiye, "Hülâsa ilmi ve irfanıyla temayüz eden bu asrımız kadınları artık erkek tahakkümüne boyun eğmemek için hilelere müracaatla değil, hukukuna güvenerek meydana atılmışlardır." (nr. 11: 13) diyerek sözü aktüel zamana ve Türk kadınına getirir. Mektubun bu bölümünden itibaren yeniden o yılların İstanbul'undaki kadın manzaralarına ve hatıralara dönülür. Yazar kadının toplumsal hayata katılımı konusunda iki farklı yaşayış biçimine dikkat çeker. Birisinde, "bazı kibar ailelerde olduğu gibi çarşafı başlarında ve erkekleriyle beraber namuskârane yapılan müsamereler" (nr. 11: 13) vardır.

Diğerinde ise "teceddüt ve terakki"yi "zevk ve sefahat" (nr. 11: 13) sanarak ortaya serbestlikle atılan kadınlar vardır. Onlar eski terbiye mensuplarını gücendirmekle kalmayıp kendilerini "hâlâ 'cici bebek' olmak" (nr. 11: 13) felaketine duçar etmektedir.

Emine Semiye, kadının sosyal hayata katılımına dair değerlendirme yaparken erkeklerin aldığı tavırları da örnek gösterir. Bu tavırlardan birisi yazara yapılan bir şikâyette dile getirilir. Bir genç, "Feministlik yoktur, kadın da erkekler gibi aynı hukuka malik olmalıdır. Mesela yorgun argın işimden dönerken vapurlarda neden yerimi hanımlara terk edeyim?.." (nr. 11: 13) sözleriyle serzenişte bulunmuştur. Yazar bu serzenişe kadının toplumsal hayata iş gücüyle katılması karşısında İstanbul'daki başka bir davranış biçimine dikkat çekerek karşılık verir.

"Sizin gibi münevver gençlerimizden bize acıyanlar bulunur, fakat -tramvay kondüktörleri, şoförleri akşamüstü evlerine dönmeye uğraşan hanımları kollarından tuttıkları gibi sokağa fırlatmaktadırlar. Bereket versin bazı genç dinç mektepli ve memur hanımlara! Onlar keklik süratiyle sıçrayarak tramvaya atılmaktadırlar..." (nr. 11: 13)

der. Emine Semiye, Paris'te şahit olduğu bir olayı anlatır ve kadınların henüz yeteri kadar hür olmadıklarını bu sebeple onlara bu ayrıcalığın tanınması gerektiğini savunarak muhatabını ikna etmeye çalışır.

Bu mektup feminizm konusunda bir temenniye ve bir de tespiti barındırmaktadır. Yazarın temennisi kadınların toplumsal hayatta yer almasına yöneliktir ve erkeklerle birlikte namuskârane gece eğlencelerine giden kadınlar örneğinden hareketle dile getirilmiştir:

“Temenni edelim ki böyle zararsız temaslarla erkeklerimizin gözleri ‘kadın’a alışır ve hanımlarımızın da cinsiyetlerine layık surette fazileti benimsemeler, mümkün olur...” (nr. 11: 13) Bu temenni, yazarın mektuplarda muhtelif örneklerle dile getirdiği adabımuaşerete karşı hassasiyetini ve “Milletimizi teşkil eden ‘ekseriyet’ tahsilden mahrum kalmadıklarına rağmen henüz tavırlarını ve sözlerini ‘kadınlık’ vakarıyla süsleyemiyorlar” (nr. 1: 15)

kaygısını yansıtır.

Emine Semiye’nin bu mektupta ifadesini bulan feminizme dair tespiti de bizde feminizmin nasıl kabul edilmesi gerektiğine yöneliktir: *“Biz ‘feminizm’i İslamiyetin muhadderata bahşettiği hukukun istirdadı olarak tanıyıp kabul etmeliyiz. Ondan fazlasını yalnız kadınlarımız değil, erkeklerimiz de henüz hazmedemezler!” (nr. 11: 13)* Ulaşılan bu sonuç dönemin toplumsal yapısına uygundur.

Milliyetçilik/Türk milleti/İslamiyet

Şahika Karaca Emine Semiye’nin fikrî serüvenini

“İçinde yaşadığı devrin ihtiyaçlarına göre siyasî fikirlerini gözden geçirerek buna göre tavırlar takınmış ve kalem tecrübelerinde bunları yansıtmıştır. Fikrî seyrine bakılırsa önce Osmanlı Devleti’nin resmî ideolojisi Osmanlıcılığı benimsediği, II. Meşrutiyet’in ilanını takip eden günlerde istibdat aleyhinde ve hürriyeti öven yazılar yazdığı ve sonrasında ise Türkçü düşüncenin etrafında yer aldığı tespit edilebilir.” (2010: 376)

şeklinde özetler. Yarı’daki mektuplarda sık sık Türk kimliğine atıfta bulunulması yazarın fikir serüvenindeki son halkaya işaret etmektedir.

Mektuplarda Emine Semiye’nin Türk milletine, tarihine olan hayranlığını dile getirmesine sebep olan ilk olay mektupların muhatabı Güzin Hanım’ın Anadolu’ya gitmiş olmasıdır. Yazar birinci mektubunda Güzin Hanım’ın *“top, tüfek sesleriyle, barut kokularıyla bunalan bir iklim” (nr. 1: 15)* gittiğini fakat oranın *“Türk kılıç ve süngülerinin şecaatiyle” (nr. 1: 15)* parladığını görünce mutlu olması gerektiğini dile getirir. Kendisi, *“İslam namusu ve Türk yurdu için kanını döken” (nr. 1: 15)* gazilerin yarasını saramadığı için mutsuzdur.

28 Teşrinievvel 337 (28 Ekim 1921) tarihli dördüncü mektubunun sonundaki *“Hemen Cenab-ı Hak cümlemizin gözbebeği olan Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı ve diğer kahramanlarımızı tul-ı ömürle kati zaferlere mazhar*

buyursun da hepimiz mesut olalım.” (nr. 5: 14) sözleri de Emine Semiye’nin Millî Mücadele’yi takip ettiğini göstermektedir. Çünkü 5 Ağustos 1921’de TBMM tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya başkomutanlık yetkisi verilmiş, 23 Ağustos 1921’de Sakarya Meydan Muharebesi başlamış ve 13 Eylül 1921’de sonuçlanmıştır.

Emine Semiye’yi Türk tarihi, kültürü hakkında düşünmeye sevk eden bir diğer sebep altı ay önce taşındığını söylediği Üsküdar’a duymaya başladığı yakınlık olmuştur. Mektuplar göstermektedir ki Emine Semiye fiziksel olarak Anadolu’ya gidememiş fakat oranın ruhunu ikamet ettiği Üsküdar’da hissetmeye başlamıştır.

Yazarın Üsküdar’ı anlatmaya ayırdığı iki mektubu (nr. 3: 15, 16; nr. 5: 14) sadece Üsküdar güzellemesi olarak değil yazarın Türklük bilincine varışının sembolik anlatımı olarak okunmalıdır. Bu bir yorum değil yazarın dile getirdiği bir gerçektir. Çünkü 28 Teşrinievvel 337 (28 Ekim 1921) tarihli mektubunda

“İskele, Yeni Cami, Şemsi Paşa, Kaptan Paşa Cami-i şerifleriyle Yeni Hamam’ın iki şişkin kubbesi gözlerime bu Müslümanlar yurdunun heybetli ve ulvi manzarasını arz ederken, beş altı senelik Avrupa hayatımda medeni icatların şaşasına kapılan hislerimin tekrar uyanmasıyla mazinin Türklüğe ait metrukatında bulduğum mübahat vakalarını manevi bir zevkle düşünmeye varıyorum!.” (nr. 5: 14)

der.

Emine Semiye Üsküdar’ın minarelerinden yükselen seslerde *“Altay’dan bu taraflara yayıldıklarından beri her gün daha muazzam hamaset menkıbeleriyle kendilerini tanıttırmaya uğraşan evvelki saf ve necip Türklerin torunları”nın “tehlil ve tevekkül” seslerini duyar.* Üsküdar köhne hâliyle gözleri okşamaz ama yazar *“onun ruhunda hiç eskimeyen ve çökmeyen yüksekliğin fikirleri”ne* derin hürmet beslemektedir (nr. 5: 14).

11. sayıdaki mektubunda feminizmi anlatırken tarihe adını yazdırmış güçlü kadınlar arasında Alankoa (Emine Semiye bu isme 23 Ekim 1919 tarihli *İleri’de* yayımlanan “Hayatta Kadının Hisse-i İştiraki” başlıklı yazısında da yer vermiştir. (Kaymaz 2009, s. 68, 84) “Alankoa, hem sözlü tarih geleneği çerçevesinde efsane ve destanlara konu edilmiş, hem de Moğollardan kalan ilk yazılı belgelerde Moğol hanlarının kutsal ana saydıkları ve şecerelerini dayandırdıkları Moğol hükümdar silsilesinin en başındaki isim olmuştur” (Türker, 2011: 30.) ismini de sayması Türk kimliğine duyduğu ilginin bir işareti olarak yorumlanabilir.

Yazar, Claude Farrere’in İstanbul’daki bir gününü anlattığı yazısında da (nr. 35: 172) Türk milletinin kahramanlığından söz etmiştir. Türklüğe duyduğu hayranlığın dile getirildiği satırlara bazen İslam, Müslüman kelimeleri eşlik eder. Yazar *“İslam namusu ve Türk yurdu için kanını döken fedakâr gaziler”in (nr.1: 15)* yarasını saramadığı için üzgündür. Ona göre *“Üsküdar’ın ulu*

mabetlerinde" (nr. 5: 14) bâkir bir İslam ruhu yaşamakta ve haykırmaktadır.

Emine Semiye'nin "İslam, Müslüman" kelimelerini kullanması değil bu kelimelere yüklediği anlam devri ve fikir dünyası bakımından yorumlanabilir.

Mesela, yukarıda başka bir vesileyle dikkat çekilen "*Hemen Cenab-ı Hak cümlemizin gözbebeği olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı ve diğer kahramanlarımızı tul-ı ömürle kati zaferlere mazhar buyursun da hepimiz mesut olalım*" (nr. 5: 14) temennisinin ardından, "*Himayesiz kalan İslamların ticareti müşkülât içindedir*" (nr. 5: 14) cümlesi tırnak içinde yazılmıştır. Bu cümledeki "İslamlar" kelimesi dinî değil millî bir aidiyete işaret ediyor olmalıdır. Emine Semiye bu cümlesiyle düşman işgalindeki İstanbul'da yaşananlara da dikkat çekmiştir.

Aynı şekilde, Müslüman ve gayrimüslim ayrımı gözetmeksizin Osmanlı kimliği altında birleşmesi gerektiğini düşünen ve bu birliğin sağlanmasında kadınlara görev yükleyen Emine Semiye'nin "*Yalnız İslamlarla alışverişte bulunmak azmi de beni bir hayli dolaştırdı!..*", (nr. 15: 14) demesi onun düşünce dünyasındaki değişimin göstergesi olarak okunabilir.

Sosyalizm

Emine Semiye'nin dönemi için oldukça cesur denebilecek siyasi faaliyetleri vardır. Mübahat Kütükoğlu, "*Semiyye Hanım'ın bilinmeyen bir yönü de vardır. Siyasi hayatta faal rol oynamış; 1908'de İttihad ve Terakki ajansı olarak İstanbul-Selanik arasında vazife görmüştür*" (1986: 220) der. Daha sonra katıldığı Osmanlı Demokrat Fırkası ise Emine Semiye'nin fikir dünyasına Sosyalizmin kapılarını açmıştır (Kurnaz, 2008: 144). *Yarın*'daki mektuplarda bu düşüncenin izleri; küçük bir hamalla kurulan diyalog ve ona duyulan sevgi ve hayranlıkta (nr. 3: 15, 16), kız çocukların okula gitmesine engel olan maddi problemler karşısındaki isyanda (nr. 2: 9), himayesiz kalan tüccarın düştüğü müşkülât için taşıdığı kaygıda (nr. 5, s. 14) görülmektedir.

Haşiye

Dördüncü mektubun sonunda görülen "Haşiye", *Yeni Şark* mecmuasında yer alan Neriman Nüzhet'in bir yazısına dairdir. Söz konusu yazıda Emine Semiye'nin de adı anılarak o yılların kadın yazarları ve eserlerinden alaycı bir üslupla söz edilmiştir. Aynı yazı çalışan kadına yönelik eleştirel bir bakış da taşımaktadır. Emine Semiye "Haşiye"sinde çevresindekilerin bu yazıya cevap vermesini beklediğini ama kendisinin buna gerek görmediğini söyler. Neriman Nüzhet'i takma bir isim olarak düşünür.

Sonuç

Güzin Hanım'a Mektuplar, Emine Semiye'nin 1921 ve 1922'de yaşadığı semt, günlük hayatı ve yazarın o yıllardaki düşünce dünyasına dair bilgiler vermektedir. Bu mektuplarla, Emine Semiye hakkında yapılan çalışmalarda

eksik kaldığı dile getirilen bir zaman dilimi kısmen de olsa aydınlanmıştır.

Yarın'daki mektuplar Emine Semiye'yi Anadolu'da öğretmenlik yapmaya sevk eden psikolojik ve maddi süreci göstermektedir.

Emine Semiye, hayatını sadece bürokrat kızı, bürokrat eşi olarak yaşamak istememiş hayat çizgisine kendisi de yön vermeye çalışmıştır. Mektuplar göstermektedir ki 1920'ye gelindiğinde Emine Semiye eskisine göre çok daha sakin günler geçirmektedir.

Yarın'daki mektuplar Osmanlı'dan Cumhuriyet'e aydın kimliğiyle ön plana çıkan bir kadının düşüncelerinin nasıl ve hangi şartlarla şekillendiğini takip edebilmeye imkân tanımaktadır. Bu mektuplar yazarın düşünce dünyasının temelini oluşturan çocuk eğitimi, kadınların toplumsal hayattaki konumları gibi konulardan uzaklaşmamakla birlikte Türk kimliği konusunda önceki yazılarına göre çok daha hassas olduğunu göstermektedir.

Bütün bunlardan bağımsız olarak *Yarın*'daki mektuplar süreli yayınların sosyal bilimlerde yapılacak çalışmalar için önemli birer kaynak olduğunun bir kanıtı olarak da değerlendirilmelidir.

Extended Summary

It is possible to encounter the name of Emine Semiye in various studies conducted on the last periods of the Ottoman history. For example, in studies conducted on Union and Progress Party and Ottoman Democratic Party, when the Ottoman bureaucracy is in question, the name of Emine Semiye is mentioned among the members of these parties as one of the two daughters of Ahmet Cevdet Pasha.

The name of Emine Semiye, who contributed to education as a teacher in different periods, cities, and environments and participated in voluntary activities, particularly those on women's rights, is included in studies conducted in this regard.

In addition to all these, Emine Semiye draws the interest of the literary world and the press as she is the author of articles published in various newspapers and journals and literary works.

The letters written by Emine Semiye, who lived and had to live in different cities and even in different countries, have been a significant source to shed light on her biography and ideas.

As a communication tool, expression style, and literary genre, letters have had a significant place in nations' cultural lives in almost all periods. In academic studies, letters, especially those of individuals who are historically important, are documents that should not be ignored but should be approached with caution.

In general, accessing letters kept in private archives is sometimes difficult and sometimes coincidental. Some

letters were published in periodicals for various reasons. Such letters come to daylight only as a result of studies conducted on periodicals. This shows how important studies on periodicals are for studies to be conducted in social fields, especially in literature.

“Letters to Ms. Guzin”, which is also the subject of this article, was published in *Yarin* (Tomorrow) journal. It is understood that these letters were not seen in independent works written on Emine Semiye. Her “Letters to Ms. Guzin” was published between October-December 1921, and her article in which she wrote about a day she spent with Claude Farrare was published in June 1922. The period between October 1921 and June 1922 witnessed the turning points of the National Struggle. The impact of these events in the life of the author who stood out with her intellectual identity is clearly seen in these letters.

These letters are also important in that they were sent from Istanbul, which was occupied then, to Anatolia, where there was a national struggle for independence. As the replies to these letters were not published, it is not known whether Ms. Guzin provided information about Anatolia and what was experienced there, and if she gave information, what the information was about is not known either. In Emine Semiye’s letters, it is of course not possible to observe the whole life in Istanbul, but there is some information which was clearly mentioned and there is some interesting information which could be read between the lines.

In this paper, Emine Semiye’s Letters have been examined under 7 headings, in addition to “Introduction” and “Conclusion”.

The Journal Where the Letters Were Published, *Yarin*:

It is a weekly journal with 43 issues published between 13 October 1921-15 September 1922. The responsible manager Suphi Nuri turned over this position to Tahsin Fazıl as of the 34th issue of the journal. Its publication policy was mostly determined by Celal and Suphi Nuri İleri. In the columns of *Yarin*, articles were published in a wide range such as women, literature, science, history, social life, fashion, and sports.

Emine Semiye’s Letters and Articles Published in *Yarin*: In *Yarin*, the five letters of Emine Semiye written to Ms. Guzin (no 1, 2, 3, 5, 11), an “Apostille” following the 4th letter (no 5) and her article titled “Meseretli Bir Günün Tes’idi” (Celebration of a Joyful Day) (no 35) were published.

Ms. Guzin, the Addressee of the Letters: Information about the addressee of the letters, Ms. Guzin, is limited to what Emine Semiye wrote about her. The clearest picture of Ms. Guzin that can be drawn based on the existing information is that she was a young woman who was Emine Semiye’s neighbor for some time, went to Anatolia upon marriage, had a daughter named Bihin, voluntarily worked for Hilal-i Ahmer (The Red Crescent), and was interested in the events of social life.

The Contribution of the Letters to the Biography of Emine Semiye: From the letters, it is understood that Emine Semiye was about to leave for Anatolia those days, and her narrative gives the impression that Emine Semiye felt lonely in the crowd and was engaged in all kinds of work.

Istanbul Depicted in the Letters: Emine Semiye’s letters depict the presence of two different worlds. On one side, there were young girls clad in fashion clothes and gentlemen imitating the West. This segment of the society lived a life ignoring the rules of the society. On the other side, there were children who are deprived of education but longing for it, and had to work to the detriment of their health. From the letters, it can also be inferred that there were many “retired” officers living in Istanbul.

Letters to Ms. Guzin in Terms of Reflecting Emine Semiye’s Intellectual World: This heading has been detailed with the subheadings of “Woman-Manners-Education, School”, “Nationalism / Turkish Nation / Islam”, and “Socialism”.

In the letters published in *Yarin*, it is seen that the author could not get away from the matters with which she dealt all her life, but that she integrated those with the events she witnessed or heard about in the marketplace, on the boat, on the streetcar and put them in writing with a sincere style.

Apostille: The “Apostille” following the fourth letter is about an article of Neriman Nuzhet published in *Yeni Sark* journal. Emine Semiye says that people in her vicinity told her to respond to the article, but that she did not see it necessary. She thinks of the name Neriman Nuzhet as pen name.

In this study, Emine Semiye’s biography and intellectual world have not been rewritten. Rather, attention was drawn to the articles published in *Yarin* and a contribution was made to previous studies in this regard.

Kaynaklar

- Ayata, Y. (2021, Yaz). Ömer Seyfettin Öldü (Mü?): İkinci Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Ömer Seyfettin Hakkında Yarın Dergisinde Çıkan Yazılar. *Kare*, 11, 25-46.
- Baykal, B. S. (1984). Millî Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1,108-126.
- Coşar, Ö. S. (1974). Türk Kadınının Hak ve Hürriyetleri Konusunda Tartışmalar/Emine Semiye Hanım’ın Mücadelesi. İçinde *Atatürk Ansiklopedisi 1908-1909* 2. İstanbul: Reklam Yayınları. (59-60).
- Çelik, İ. (2011). *Türk Eğitim Düşüncesinde Elit Eğitimi Akımı*, [Basılmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Gemici, F. (2007). *Millî Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924)*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Gövsä, İ. A. (1933). Emine Semiye Hanım. *Meşhur Adamlar Hayatları-Eserleri* 2. İstanbul: Sedat Simavi. (403-404.)

- Gurbetoğlu, A. ve Atlı, S. (2014 Nisan). Kazım Nami Duru'nun Okul Öncesi Eğitime Katkıları ve "Çocuk Bahçesi Rehberi" Adlı Eserinin İncelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 15 (1), 225-243.
- Katharina von Bora
[.https://tr.wikipedia.org/wiki/Katharina_von_Bora](https://tr.wikipedia.org/wiki/Katharina_von_Bora)
adresinden erişildi.
- Marie de' Medici.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Marie_de%27_Medici
adresinden erişildi.
- Neyyal, Naciye (2004). *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*. F. R. Hürmen (Haz.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kaymaz, K. (2009). *Gölgedeki Kalem Emine Semiye Bir Osmanlı Kadın Yazarının Düşünce Dünyası*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Karaca, Ş. (2010). *Emine Semiye, Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri*. [Basılmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Kurnaz, Ş. (2008). *Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye Hayatı, Eserleri, Fikirleri* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1971). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası.
- Temizyürek, F ve Dinçer, F. (ty). Kazım Nami Duru. www.ataturkansiklopedisi.gov.tr. adresinden erişildi.
- Toros, Taha (1998). *Mazi Cenneti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türker, Ö. (2011). *Türkler ve Moğollarda Tarih Yazıcılığı (VII-XIII yy)*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.